

Babyshena M. I.

DETERMINATION OF THE ROLE OF TEMPERAMENT AS THE BIOLOGICALLY CONDITIONED FACTOR IN THE PROCESS OF FORMATION OF PROFESSIONALLY SIGNIFICANT QUALITIES OF FUTURE MARINE OFFICERS (BY THE METHOD OF H. EYSENK)

The article studies temperament as an important social determinant by the method of H. Eysenk. The individual typological components of future marine officers are defined and the obtained results are interpreted which enable to foresee the peculiarities of the reaction in interpersonal co-operation of future specialists and to react correctly on them; to individualize requirements in accordance with the peculiarities; to form a positive attitude to educational activity and its motives for the further professional fulfillment. The comparative analysis of temperament indicators of future marine officers prior to the forming stage of research and on its completion is given. The author emphasizes that the individual psychological peculiarities as a whole are the basic concepts of formation of professionally significant qualities of future marine officers in the process of educational activity not only by the technical disciplines but the humanities as well. It is proved that the obtained indicators by the method of H. Eysenk are a continuous summation of all personal qualities and their combination influences upon formation of professionally significant qualities of future marine officers. The indicators of determination of temperament type are important for research of psychological peculiarities of future officers, as it enables to influence upon educational activity and take into account progress of different psychical processes which are caused by emotiogenic factors, psychological and pedagogical influences.

Keywords: temperament, professionally significant qualities of future marine officers.

УДК 378.147:802.0:656.6.61(04)(06)

Барсуک С. Л.*

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШЛЯХОМ НАВЧАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ

У статті здійснено аналіз стратегій навчання іноземної мови, досліджено різні підходи вітчизняних і зарубіжних науковців до визначення та розподілу стратегій за їхніми функціями, запропоновано набір стратегій необхідних для розвитку умінь діалогічного мовлення на засадах комунікативно-когнітивного підходу до навчання іношомовного професійного дискурсу, обґрунтовано специфіку та функції стратегій у досягненні комунікативної мети, а також наведено приклади використання стратегічного мовлення для формування комунікативної компетенції у професійному середовищі фахівців морського торговельного флоту. Акцентовано на необхідності навчання студентів умінь і навичок вибору адекватної стратегії ведення професійного дискурсу в межах типових ситуацій.

Ключові слова: комунікативна компетенція, комунікативно-когнітивний підхід, професійний дискурс, стратегії навчання.

Головна мета навчання англійської мови – забезпечення практичного володіння мовою випускниками морського навчального закладу – вимагає розроблення ефективної лінгводидактичної моделі навчання, що спрямована на вирішення завдань:

- визначення переліку комунікативних компетенцій у сфері функціонування мови;
- розвиток мовленнєвих умінь та їх складових, що взаємопов'язані та тренуються інтегровано;
- тренування навчальних стратегій для вдосконалення навичок і вмінь користуватися мовою поряд із необхідністю оволодіння мовними знаннями.

© Барсук С. Л.

Комунікативно-когнітивний підхід до навчання реалізується через індивідуально-особистісний, мотиваційний і ситуативний принципи до вибору мовних форм і комунікативних намірів: інтенція визначає форму і робить комунікацію справжньою і значущою. Ключовою особливістю цього принципу є те, що студенти отримують мовні знання через професійно спрямоване спілкування в усіх його функціях: пізнавальній/інформаційній (уміння повідомити, запитати інформацію); регулятивній (висловити прохання, пропозицію, дати пораду); ціннісно-орієнтаційно-оцінювальній (висловити думку, бажання, дати оцінку т.ін.), етикетній/конвенційній (уміння дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки). Для реалізації цих завдань студенти мають оволодіти різними функціональними типами діалогів: діалогом-розпитуванням, діалогом-домовленістю, діалогом-обговоренням, діалогом-обміном думками / враженнями тощо.

Мета цієї статті – проаналізувати типологію навчальних стратегій, що спрямовані на розвиток діалогічного мовлення студентів з позиції міжкультурного спілкування й дотримання соціальних норм у рамках формування професійної компетенції.

У контексті нашого дослідження для навчання діалогічного мовлення студентів технічних спеціальностей на засадах комунікативно-когнітивного підходу ми вважаємо за необхідне виокремити стратегії, необхідні для формування навичок і розвитку умінь рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності.

За класифікацією, запропонованою J. M. O'Malley [13] та A. U. Chamot [11] і розвинутою в роботах вітчизняних науковців І. Онісіної [10], Н. Складенко [6], І. Семенишина [7], І. Задорожної [1], виокремлюємо такі групи, як стратегії у рецепції, стратегії у продукції та стратегії у запам'ятовуванні інформації, які сприяють розвитку механізмів сприйняття, інтерпретації, передачі інформації, продукування мови та інтеракції (когнітивні стратегії); компенсаторні та соціальні стратегії (комунікативні) та стратегії, що спрямовані на підготовку студентів до самостійної організації мовленнєвої діяльності та самоконтролю (метакогнітивні).

Значну роботу з вивчення та організації стратегій навчання було проведено у Сполучених Штатах в 1980-х науковцями з Національного Ресурсного Лінгвістичного Центру під керівництвом А. Chamot. Результатом дослідження стала робота «The Elementary Immersion Learning Strategies Resource Guide» [12], що містить перелік 26 переважних стратегій, які застосовуються для різних типів завдань на розвиток комунікативної компетенції.

J. M. O'Malley й A. Chamot виділяють три основні категорії стратегій:

- метакогнітивні стратегії,
- когнітивні стратегії,
- соціоафективні стратегії [14].

Метакогнітивні стратегії вдосконалюють процес продукування мови. Це стратегії, які потребують організацію навчання, самоаналіз, моніторинг свого прогресу. Серед основних метакогнітивних стратегій можна назвати планування, керування увагою, добір інформації, постановлення мети, самоконтроль, визнання недоліків і шляхів їх усунення, самооцінку.

Когнітивні стратегії більш спрямовані на прямі маніпуляції з навчальним матеріалом для покращення його засвоєння. Багаторазове й періодичне повторення, використання різнопланових ресурсів для активації багатьох каналів отримання інформації, порівняльний переклад, різноманітні групування, запис ключових слів чи побудова графічних схем, застосування дедукції (логіки) для розуміння нового матеріалу, пошук альтернативи, систематизація як комбінація нових й уже засвоєних знань, контекстуалізація, трансформація знань з різних предметів, використання мовної здогадки – одні з найважливіших когнітивних стратегій.

Соціоафективні стратегії включають взаємодію з партнером у процесі навчання і контроль рівня хвилювання в процесі виконання навчальних завдань. Уміння

перепросити роз'яснень, перефразувати або навести приклади, працювати разом над вирішенням навчальної проблеми, обмінюватися інформацією, оцінювати її відповідність, надавати зворотній зв'язок – основні соціоафективні стратегії.

Особливе значення для нашого дослідження мають Загальноєвропейські стандарти щодо рівнів володіння іноземною мовою та зазначені авторами компетенції Common European Framework of Reference (CEFR) [15]. У документі підкреслюється, що для ефективної комунікації користувачі мови мають бути залучені до активної комунікації через комунікативні вправи та використання комунікаційних стратегій. Стратегії розглядаються як з'єднувальний компонент між комунікативними компетенціями того, хто навчається, його знаннями та вміннями задіяти їх у процесі комунікації. Використання комунікаційних стратегій розглядається з точки зору застосування метакогнітивних принципів, а саме: а) планування дії, б) виконання, в) оцінювання, г) корекція, згідно з етапами комунікативної діяльності – рецепції, взаємодії, репродукції та медіації.

Стратегії прийому/рецепції включають ідентифікацію контексту, активізацію фреймових знань і складаються з:

- планування: складання гіпотези (прогнозування, активізації знань, формулювання очікувань);
- виконання: виявлення ключових слів і висновки до них;
- оцінювання: перевірка гіпотези на відповідність ключових слів до контексту;
- корекція: перегляд гіпотези, пошук альтернативної схеми.

Набір стратегій на поліпшення взаємодії:

- планування: вибір поведінки (схеми дій), визначення інформаційних прогалів, прогнозування контексту, планування дій;
- виконання: ініціювання комунікації, міжособистісна взаємодія, реакція на несподіване, прохання про допомогу;
- оцінювання: моніторинг схеми дій, моніторинг ефективності;
- корекція: звернення за поясненням / надання пояснення, відновлення комунікації.

Стратегії репродукції скеровані на мобілізацію ресурсів, балансування між різними компетенціями – використання сильних замість слабких – для підвищення ефективності наявного потенціалу відповідно до мети комунікації.

- планування: репетиція, активізація ресурсів, урахування аудиторії, варіація завдання / повідомлення;
- виконання: перефразування, пояснювання, опора на попередні знання, інтеграція нових знань;
- оцінювання: моніторинг ефективності – аналіз реакції аудиторії;
- корекція: моніторинг помилок і лексичних труднощів, самокорекція.

Стратегії медіації / посередницькі стратегії поліпшують ефективність оброблення інформації і передавання еквівалентного значення:

- планування: активізація базових знань, використання опор, підготовка глосарія, урахування потреб співрозмовників, вибір об'єму повідомлення;
- виконання: попередній перегляд: обробка першої та останньої репліки одночасно, пошук варіантів, визначення еквівалентів, подолання прогалів;
- оцінювання: порівняння версій, перевірка узгодженості використання;
- корекція: робота зі словниками, експертами та іншими джерелами.

Вітчизняна методична наука розглядає навчання стратегій як розвиток навчально-стратегічної компетенції, що є базовою для формування комунікативної компетенції й однією з ключових цілей навчання ІМ. Розвиваючи питання теоретичного підґрунтя формування іншомовної комунікативної компетенції на заняттях, Н. Бориско [8] запропонувала схему, що відображає складові процесу навчання і складається з навчально-стратегічної, мовної (фонетичної, лексичної, граматичної компетенцій,

й компетенції в техніці читання та письма), мовленнєвої (компетенції в аудіюванні, читанні, письмі, говорінні й медіації) та лінгвосоціокультурної (сукупності соціолінгвістичної, соціокультурної та соціальної компетенцій). Автор підкреслює, що всі компетенції взаємопов'язані, і якість їх формування значною мірою залежить від рівня сформованості навчально-стратегічної компетенції.

З цією позицією співвідноситься класифікація стратегій, що запропонована С. Ніколаєвою [3], але науковець об'єднує стратегії використання ІМ у різних видах мовленнєвої діяльності й виділяє їх в окрему групу. Таким чином, навчально-стратегічна компетенція поєднує в собі розвиток таких стратегій:

- навчальних (метакогнітивних і когнітивних) для розвитку вмінь самонавчання, стимуляції рефлексивного мислення й самоаналізу;
- стратегій використання ІМ у різних видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читання, письмі та перекладі/медіації);
- комунікативних стратегій (компенсаторних, афективних, соціальних).

З огляду на майбутню професійну діяльність студента, навчання ІМ на засадах комунікативно-когнітивного підходу розглядається в нерозривному зв'язку з процесом спілкування, з вивченням мовних явищ та професійною діяльністю студентів. Дослідження сумісних з методикою наук, таких як лінгвістика й лінгводидактика, мали значний вплив на вивчення комунікативної поведінки фахівців різних галузей у соціальній іншомовній взаємодії та комунікативних стратегій, що використовуються для досягнення мети комунікації, й специфіки їх реалізації. На думку науковців, до теперішнього часу дослідження проблем професійної комунікації зачіпало переважно її лексико-стилістичний аспект і не було пов'язано з аналізом когнітивних аспектів організації професійної комунікації, якими може бути розробка і побудова фреймів, що складають ситуації ділової співпраці, виявлення загального і суттєвого, основного і периферійного, залучення до аналізу знань та уявлень іншомовних співрозмовників про світ з метою прогнозування їхньої реакції та поведінки, передбачення розвитку подій і вибору комунікативної стратегії.

У контексті нашого дослідження особливу увагу становлять роботи науковців Д. Макк'юїна [9] та Л. Морської [5]. Остання проаналізувала поняття комунікативних і навчальних стратегій і запропонувала набір стратегій, для ефективного ведення професійного дискурсу й структуризації найбільш типових ситуацій професійної взаємодії, а також обґрунтувала їхню специфіку та функції в досягненні комунікативної мети. Залежно від форм комунікативного впливу науковець виділяє різноманітні комунікативні стратегії – дискурсивні, компенсаторні, риторичні, соціокультурні, семантичні, стилістичні та прагматичні. Дискурсивні стратегії управляють формою організації та протікання діалогу (вказують на його початок, продовження, завершення, зміну ролей, залучення учасників), визначаються комунікативними намірами (примус, спонукання, переконання тощо) і спрямовані на вирішення практичних цілей соціально-професійної взаємодії. Автор визначає, що компенсаторні й навчальні стратегії спрямовані переважно на мовленнєву взаємодію й типові для різних ситуацій спілкування, але стратегії, спрямовані на вирішення практичних цілей соціально-професійної взаємодії, є численними і специфічними для різних сфер спілкування і, відповідно, різних типів дискурсів.

Аналіз вимог до формування професійної комунікативної компетенції майбутніх морських офіцерів дозволив виокремити типові професійнокомунікативні ситуації й дискурсивні стратегії, що спрямовані на розвиток уміння діалогічного мовлення й досягнення комунікативної мети. Так, працюючи з навігаційними картами, морськими публікаціями та навігаційним обладнанням, співрозмовники мають звертатися один до одного з питанням, дотримуючись норм професійного етикету, ураховуючи специфіку ситуації, реагувати на зауваження співрозмовника, виражаючи згоду або незадоволення, робити доповідь і запитувати про розпорядження, просити

роз'яснень. Прагнучи досягти мети комунікації, співрозмовники продумують стратегію і втілюють її через різні функціональні типи діалогів – розпитування, домовленість, обговорення, нагадування, вимогу, наказ, загрозу.

Таким чином, урахувуючи важливість оволодіння різними функціональними типами професійних діалогів, а також практичну необхідність навчання їх реалізації в різноманітних ситуаціях професійного спілкування, вибір стратегій, спрямованих на вирішення практичних цілей, є численним і специфічним для різних типів дискурсів. Предметом подальшого дослідження може стати розгляд ефективних стратегій, спрямованих на вирішення практичної мети комунікації, відповідно до різних видів дискурсу.

Література:

1. Задорожна І. П. Структура та зміст навчально-стратегічної компетентності майбутніх учителів англійської мови [Електронний ресурс] / І. П. Задорожна // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – 2013. – Вип. 22. – С. 125–133. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vmvmn_2013_22_18.pdf.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К. : Ленвіт, 2003. – 261 с.
3. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці) : [навч. посібник] / С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2008. – 235 с.
4. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11–17.
5. Морська Л. І. Сутність і визначення комунікативних стратегій у професійному дискурсі / Л. І. Морська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка : збірник. – 2012. – Вип. 3. – С. 66–74.
6. Склярєнко Н. К. Як навчати сьогодні іноземних мов (Концепція) / Н. К. Склярєнко // Іноземні мови. – 1995. – № 1. – С. 5–8.
7. Семенишин І. Є. Навчальні стратегії у вивченні англійської мови як методична проблема / І. Є. Семенишин // Наукові записки. Серія «Педагогіка». – 2011. – № 2. – С. 156–159.
8. Бориско Н. Ф. Общеєвропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение. оценка : анализ некоторых аспектов / Н. Ф. Бориско // Іноземні мови. – 2009. – № 4. – С. 10–16.
9. Маккьюин К. Дискурсивные стратегии для синтеза текста на естественном языке / К. Маккьюин // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXIV. – М. : Прогресс, 1989. – С. 311–356.
10. Осинина И. С. Обучение студентов технических вузов профессионально направленной речи (англ. язык) : дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02. «Теория и методика обучения (германские языки)» / И. С. Осинина. – К., 1990. – 211 с.
11. Chamot A. U. Learning strategies in foreign language instruction / A. U. Chamot, L. Kupper // Foreign Language Annuals. – 1989. – № 22. – P. 13–24.
12. Chamot A. U. The Learning Strategies Handbook / A. U. Chamot, S. Barnhardt, P. B. El-Dinary, J. Robbins. – White Plains, NY : Addison Wesley Longman, Inc., 1999. – 249 p.
13. O'Malley J. M. Learning Strategies Used by High School Students Learning English as a Second Language Paperback / J. M. O'Malley. – Cambridge, U.K. : Cambridge University Press, 1985. – 253 p.
14. O'Malley J. M. & Chamot A. U.: Learning Strategies in Second Language Acquisition / J. M. O'Malley, A. U. Chamot. – Cambridge, U.K. : Cambridge University Press, 1990. – 260p.
15. Common European Framework of Reference, CEFR, 2001. - Language Policy Unit, Strasbourg. - Режим доступу: www.coe.int/lang-CEFR.

Барсук С. Л.

ФОРМИРОВАНИЕ У СТУДЕНТОВ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПУТЕМ ОБУЧЕНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ СТРАТЕГИЙ

В статье проведен анализ понятия стратегий обучения иностранному языку, исследованы различные подходы как отечественных, так и зарубежных ученых к определению сущности стратегий и деления их в зависимости от функций, предложено набор стратегий, необходимых для развития умений диалогической речи на основе принципов коммуникативно-когнитивного подхода к обучению профессиональному общению на английском языке, обоснованно специфика и функции стратегий в достижении коммуникативной цели, а также приведены примеры использования стратегической речи для формирования коммуникативной компетенции в профессиональной среде специалистов морского торгового флота. Актуальность исследования определяется необходимостью обучения студентов умениям и навыкам выбора адекватной стратегии ведения профессионального дискурса в рамках типичных ситуаций.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, коммуникативно-когнитивный подход, профессиональный дискурс, стратегии обучения.

Barsuk S. L.

APPLICATION OF COMMUNICATIVE STRATEGIES TO ACHIEVE STUDENTS' COMMUNICATION COMPETENCES

The author of the paper focuses on an importance of training students the learning strategies to enhance their ability to communicate within professional topics. The author investigates a variety of classification, and suggests a number of strategies to improve students' competence in both general and maritime English.

Operating in global industry seafarers face the need to develop their professional knowledge, communication skills and ability to collaborate within cross-cultural surrounding by means of English language. Therefore, teachers' task is not only to pass language knowledge to students but also to make sure that students are able to continue the process of life-long learning by themselves. Students can become more efficient learners if they are provided with effective learning tools and instructed on how to use them. These tools are learning strategies, which are, the thoughts or actions, taken by learners to improve their learning and usage of foreign language.

Many learning tasks are accomplished using a number of different learning strategies, sometimes in sequence and sometimes at the same time. However, teaching learning strategies one-by-one, giving each one a name and a definition, and using examples, gives the teacher a way to talk to the students about thinking and learning. It gives students a way to analyze their own thinking. Teaching the ways of effective learning we may equip students not only with learning tools but in the longer term; we can enhance students' self-awareness, independent learning and the feeling of responsibility for the outcomes.

Keywords: communicative competency, communication skills, communicative and cognitive approaches, professional discourse, learning strategies.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

УДК 378.14

Бобришева Н. М.*

ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МОРСЬКОГО ОФІЦЕРА

У статті обґрунтовано поняття професійної компетентності майбутнього морського офіцера за допомогою категоріального аналізу субнідрядних термінів «майбутній морський офіцер», «професійна компетентність», «компетентність». Також автор співвідносить суміжні поняття професійної компетентності та готовності до професійної діяльності.

© Бобришева Н. М.